

Väljaandja:
Akti liik:
Teksti liik:
Redaktsiooni jõustumise kp:
Redaktsiooni kehtivuse lõpp:
Avaldamismärge:

Riigikogu
seadus
terviktekst
05.06.2020
Hetkel kehtiv
RT I, 26.05.2020, 11

Õiguskantsleri seadus

Vastu võetud 25.02.1999
[RT I 1999, 29, 406](#)
jõustumine 01.06.1999

Muudetud järgmiste aktidega

Vastuvõtmine	Avaldamine	Jõustumine
15.11.2000	RT I 2000, 92, 597	01.01.2001
17.04.2001	RT I 2001, 43, 240	01.09.2001
06.06.2001	RT I 2001, 58, 353	12.07.2001
13.03.2002	RT I 2002, 30, 176	06.04.2002
12.06.2002	RT I 2002, 57, 357	01.08.2002
29.01.2003	RT I 2003, 20, 119	15.03.2003
11.02.2003	RT I 2003, 23, 142	01.01.2004
18.12.2003	RT I 2003, 90, 601	01.01.2008
15.06.2005	RT I 2005, 39, 308	01.01.2006
14.12.2005	RT I 2005, 73, 565	08.01.2006
26.01.2006	RT I 2006, 7, 42	04.02.2006
11.10.2006	RT I 2006, 48, 357	18.11.2006
15.11.2006	RT I 2006, 55, 405	01.01.2007
18.01.2007	RT I 2007, 11, 52	18.02.2007
25.01.2007	RT I 2007, 16, 77	01.01.2008
17.12.2008	RT I 2008, 58, 329	01.01.2009
18.02.2009	RT I 2009, 15, 94	10.03.2009, kohaldatakse isikule, kelle suhtes jõustub süüdimõistev kohtuotsus pärast seaduse jõustumist.
16.12.2009	RT I 2010, 1, 2	01.01.2012, jõustub Riigikogu XII koosseisu volituste alguspäeval, jõustumisaeg muudetud 01.01.2012; jõustumisaeg osaliselt muudetud 01.01.2013 [RT I, 28.12.2011, 1]; jõustumisaeg muudetud 01.01.2014 [RT I, 29.12.2012, 1]
22.04.2010	RT I 2010, 19, 101	13.05.2010
08.12.2010	RT I, 28.12.2010, 6	01.01.2012
17.02.2011	RT I, 09.03.2011, 1	19.03.2011
15.06.2011	RT I, 08.07.2011, 8	22.07.2011
07.12.2011	RT I, 28.12.2011, 1	01.01.2012, osaliselt kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.
14.03.2012	RT I, 29.03.2012, 3	01.01.2013
03.05.2012	RT I, 29.05.2012, 2	08.06.2012
13.06.2012	RT I, 06.07.2012, 1	01.04.2013
12.12.2012	RT I, 29.12.2012, 1	01.01.2013, osaliselt 01.04.2013 ja 01.07.2013
12.06.2013	RT I, 03.07.2013, 2	01.10.2013
09.12.2014	RT I, 22.12.2014, 2	01.01.2015

09.12.2015	RT I, 30.12.2015, 5	01.01.2016
16.03.2016	RT I, 06.04.2016, 1	01.05.2016
01.06.2016	RT I, 22.06.2016, 1	01.01.2018
06.12.2017	RT I, 28.12.2017, 1	01.01.2018
13.06.2018	RT I, 03.07.2018, 14	01.01.2019
04.12.2019	RT I, 19.12.2019, 1	01.01.2020
13.05.2020	RT I, 26.05.2020, 1	05.06.2020

1. peatükk ÜLDSÄTTED

§ 1. Õiguskantsleri ülesanded

(1) Õiguskantsler on oma tegevuses sõltumatu ametiisik, kes teostab järelevalvet seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu ning kohaliku omavalitsuse õigustloovate aktide Eesti Vabariigi põhiseadusele (edaspidi *põhiseadus*) ja seadustele vastavuse üle.

(2) Õiguskantsler analüüsib seaduste muutmise, uute seaduste vastuvõtmise ja riigiasutuste töö kohta talle tehtud ettepanekuid ning esitab vajaduse korral Riigikogule ettekande.

(3) Õiguskantsler teeb Riigikogule ettepaneku Riigikogu liikme, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse liikme, riigikontrolöri, Riigikohtu esimehe ja Riigikohtu liikme kriminaalvastutusele võtmiseks vastavalt seadusele.

(3¹) Õiguskantsler teeb Euroopa Parlamendi presidendile ettepaneku Eestist valitud Euroopa Parlamendi liikmelt Euroopa Ühenduste privileegide ja immuuniteetide protokolliga ettenähtud immuuniteedi võtmiseks.

(4) Õiguskantsler teeb Riigikohtu üldkogule taotluse tunnistada Vabariigi President kestvalt võimetuks oma ülesandeid täitma.

(5) Õiguskantsler lahendab eraõiguslike isikute vahel diskrimineerimise üle tekkinud vaidluse põhiseaduse ning teiste seaduste alusel.

(6) Õiguskantsler teostab järelevalvet õigusaktide välislepingutele vastavuse üle.
[RT I 2007, 11, 52- jõust. 18.02.2007]

(7) Õiguskantsler on piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklis 3 sätestatud riigi ennetusasutus.
[RT I 2007, 11, 52- jõust. 18.02.2007]

(8) Õiguskantsler täidab tulenevalt lapse õiguste konventsiooni artiklist 4 lapse õiguste kaitse ja edendamise ülesandeid.
[RT I, 09.03.2011, 1- jõust. 19.03.2011]

(9) Õiguskantsler teostab järelevalvet põhiõiguste ja -vabaduste järgimise üle täidesaatva riigivõimu asutuste poolt varjatult isikuandmete ja nendega seonduva teabe kogumise, töötlemise, kasutamise ja järelevalve korraldamisel.
[RT I, 22.12.2014, 2- jõust. 01.01.2015]

(9¹) Käesoleva paragrahvi lõikes 9 sätestatud ülesande raames teostab õiguskantsler vähemalt iga kahe aasta tagant järelevalvet julgeolekuasutuste seaduse § 29 lõike 2 ja Kaitseväe korralduse seaduse § 40 lõike 2 alusel isiku toimingust teavitamata jätmise põhjendatuse üle.
[RT I, 26.05.2020, 1- jõust. 05.06.2020]

(10) Õiguskantsler täidab inimõiguste kaitse ja edendamise ülesandeid, lähtudes ÜRO Peaassamblee 1993. aasta 20. detsembri resolutsioonist nr 48/134 „Inimõiguste kaitse ja edendamise riiklike asutuste staatuse ja toimimise põhimõtted”.
[RT I, 03.07.2018, 14- jõust. 01.01.2019]

(11) Õiguskantsler täidab tulenevalt puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikli 33 lõikest 2 konventsiooni rakendamise edendamise, kaitse ja seire ülesandeid.
[RT I, 03.07.2018, 14- jõust. 01.01.2019]

§ 2. Õiguskantsleri osavõtt Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse istungitest

(1) Õiguskantsler võib sõnaõigusega osa võtta Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse istungitest.

(2) Õiguskantslerile saadetakse Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse istungite päevakorrad koos arutusele tulevate õigusaktide eelnõudega.

§ 3. Riigikogu liikme arupärimine

Õiguskantsler vastab Riigikogu liikme arupärimisele seadusega sätestatud korras.

§ 4. Õiguskantsleri ülevaade Riigikogule

Õiguskantsler esitab kord aastas Riigikogule aastaülevaate temale käesoleva seadusega pandud ülesannete täitmise kohta.

[RT I, 29.05.2012, 2- jõust. 08.06.2012]

2. peatükk ÕIGUSKANTSLERI STAATUS

§ 5. Õiguskantsleri ametisse nimetamine

Õiguskantsleri nimetab ametisse Riigikogu Vabariigi Presidendi ettepanekul seitsmeks aastaks.

§ 6. Õiguskantslerile esitatavad nõuded

(1) Õiguskantsler peab olema kõrgete kõlbeliste omadustega teovõimeline Eesti kodanik, kes valdab vabalt riigikeelt.

(2) Õiguskantsleril peab olema akadeemiline kõrgharidus õigusteaduses ning ta peab olema kogenud ja tunnustatud jurist.

§ 6¹. Õiguskantsleri kandidaadi julgeolekukontroll

(1) Õiguskantsleri kandidaat peab enne õiguskantsleriks nimetamist läbima julgeolekukontrolli, välja arvatud juhul, kui ta omab kehtivat juurdepääsuluba täiesti salajase taseme riigisaladusele juurdepääsuks või kui ta on kandidaadiks saamise ajal ametikohal, millel on ametikohajärgne õigus juurdepääsuks kõigile riigisaladuse tasemetele.

[RT I 2007, 16, 77- jõust. 01.01.2008]

(2) Õiguskantsleri kandidaadi staatuse omandab isik, kellele Vabariigi President on teinud ametisse kandideerimise ettepaneku ja kes on andnud kirjaliku nõusoleku kandideerimiseks.

(3) Õiguskantsleri kandidaadi julgeolekukontrolli teostab Kaitsepolitseiamet julgeolekuasutuste seaduses ettenähtud korras.

[RT I 2007, 16, 77- jõust. 01.01.2008]

(4) Julgeolekukontrolli läbimiseks esitab õiguskantsleri kandidaat Vabariigi Presidendi Kantslei kaudu Kaitsepolitseiametile riigisaladusele juurdepääsu loa taotleja täidetud ankeedi ja kirjaliku nõusoleku, millega lubatakse julgeolekukontrolli teostaval asutusel saada julgeolekukontrolli teostamise ajal tema kohta teavet füüsilistelt ja juriidilistelt isikutelt ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustelt ja organitelt.

[RT I 2007, 16, 77- jõust. 01.01.2008]

(5) Kaitsepolitseiamet edastab julgeolekukontrolli tulemusena kogutud andmed Vabariigi Presidendile kolme kuu jooksul, arvates käesoleva paragrahvi lõikes 4 nimetatud dokumentide saamisest, lisades oma arvamuse õiguskantsleri kandidaadi vastavuse kohta riigisaladusele juurdepääsu loa saamise tingimustele.

(6) Kui õiguskantsleri volitused on lõppenud ennetähtaegselt, tuleb julgeolekukontroll õiguskantsleri kandidaadi suhtes teostada ühe kuu jooksul, arvates käesoleva paragrahvi lõikes 4 nimetatud dokumentide saamisest. Vabariigi Valitsuse julgeolekukomisjoni loal võib julgeolekukontrolli teostamise tähtaega pikendada ühe kuu võrra, kui esinevad riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse § 33 lõike 4 punktis 1 või 2 nimetatud asjaolu või on ühe kuu jooksul võimalik punktis 3 või 4 nimetatud asjaolu ilmnemine.

[RT I 2007, 16, 77- jõust. 01.01.2008]

(7) Julgeolekukontrolli käigus kogutud andmetele tuginedes võib õiguskantsleri kandidaadi ametisse nimetada üheksa kuu jooksul alates ajast, kui julgeolekukontrolli teostanud asutus julgeolekukontrolli käigus kogutud teabe Vabariigi Presidendile edastas. Nimetatud tähtajast hiljem võib õiguskantsleri kandidaadi ametisse nimetada pärast uue julgeolekukontrolli läbimist.

[RT I 2007, 16, 77- jõust. 01.01.2008]

§ 7. Õiguskantsleri ametivanne

(1) Õiguskantsler astub ametisse Riigikogu ees enda nimetamisele järgneval täiskogu töönädalal järgmise ametivande andmisega:

«Töotan jääda ustavaks Eesti rahvale, Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale ning oma südametunnistuse järgi, kooskõlas Eesti Vabariigi põhiseaduse ja seadusega, täita erapooletult kõiki neid kohustusi, milleks amet mind kohustab.»

(2) Ametivande tekstile kirjutab õiguskantsler alla ja seda hoitakse õiguskantsleri ametisoleku ajal Riigikogu Kantseleis, pärast ametist lahkumist aga Riigiarhiivis.

§ 8. Õiguskantsleri volituste lõppemine

Õiguskantsleri volitused loetakse lõppenuks:

- 1) käesoleva seaduse §-s 5 tähendatud seitsmeaastase tähtaja möödumise päevast;
- 2) tema ametist tagasiastumise päevast;
- 3) tema kestva võimetuse korral üle kuue kuu järjest täita oma ametiülesandeid – Riigikohtu üldkogu otsuse jõustumise päevast;
- 4) tahtlikult toimepandud kuriteo eest süüdi mõistva kohtuotsuse jõustumise päevast;
- 5) ettevaatamatuse tõttu toimepandud kuriteo eest süüdi mõistva kohtuotsuse, millega on ette nähtud vabaduskaotuslik karistus, jõustumise päevast;
- 6) tema surma korral.

§ 9. Õiguskantsleri tagasiastumine

Ametist tagasiastumisest teatab õiguskantsler Vabariigi Presidendile vähemalt neli kuud ette.

§ 10. Õiguskantsleri kestav võimetus täita oma ametiülesandeid

(1) Kui õiguskantsler on haiguse tõttu või muul põhjusel kuus kuud järjest kestavalt võimetu täitma oma ametiülesandeid, esitab Vabariigi President Riigikohtule põhjendatud taotluse tunnistada seda oma otsusega.

(2) Riigikohtu üldkogu vaatab taotluse läbi ja teeb otsuse viivitamata.

(3) Riigikohtu üldkogu otsus, millega õiguskantsler tunnistatakse kestavalt võimetuks täitma oma ametiülesandeid, jõustub väljakuulutamise päeval.

(4) Jõustunud Riigikohtu üldkogu otsus vabastab õiguskantsleri ametist.

§ 11. Õiguskantsleri kriminaalvastutusele võtmine

(1) Õiguskantsleri saab kriminaalvastutusele võtta ainult Vabariigi Presidendi ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

(2) Õiguskantsleri volitused peatuvad Riigikogu otsuse päevast anda nõusolek õiguskantsleri kriminaalvastutusele võtmiseks.

(3) Õiguskantsleri volitused taastuvad õigeksmõistva kohtuotsuse või ettevaatamatuse tõttu toimepandud kuriteo eest süüdi mõistva kohtuotsuse jõustumise päevast (välja arvatud tema karistamisel vabadusekaotusega) või kriminaalmenetluse lõpetamise päevast tema kriminaalasjas.

(4) Õiguskantsler on ametist tagandatud:

- 1) tahtlikult toimepandud kuriteo eest süüdi mõistva jõustunud kohtuotsuse jõustumise päevast;
- 2) ettevaatamatuse tõttu toime pandud kuriteo eest süüdi mõistva kohtuotsuse, millega on ette nähtud vabaduskaotuslik karistus, jõustumise päevast.

(5) Õiguskantsleri kriminaalvastutusele võtmise kord on sätestatud kriminaalmenetluse seadustikus.

[RT I, 29.05.2012, 2- jõust. 08.06.2012]

§ 11¹. Õiguskantsleri juurdepääs riigisaladusele ja salastatud välisteabele

(1) Õiguskantsleril on ametikohajärgne õigus juurdepääsuks riigisaladusele ja salastatud välisteabele Eesti Vabariigi põhiseaduse ja seadustega ning nende alusel antud õigusaktidega talle pandud ülesannete täitmiseks.

(2) Kui välislepingu kohaselt on julgeolekukontrolli läbiviimine salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse andmise kohustuslik eeltingimus, teostatakse julgeolekukontroll ka õiguskantsleri suhtes.

(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud julgeolekukontrolli läbimiseks täidab õiguskantsler riigisaladusele juurdepääsu loa taotleja ankeedi ja allkirjastab nõusoleku, millega lubab julgeolekukontrolli teostaval asutusel saada julgeolekukontrolli teostamise ajal enda kohta teavet füüsilistelt ja juriidilistelt isikutelt ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustelt ja organitelt, ning esitab need Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve komisjonile.

(4) Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve komisjon määrab õiguskantsleri suhtes julgeolekukontrolli teostava asutuse, kellele ta edastab käesoleva paragrahvi lõikes 3 nimetatud dokumendid.

(5) Julgeolekukontrolli asutus esitab õiguskantsleri suhtes teostatud julgeolekukontrolli käigus kogutud andmed kolme kuu jooksul, arvates käesoleva paragrahvi lõikes 3 nimetatud dokumentide saamisest, Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve komisjonile otsustamiseks, kas õiguskantsler on julgeolekukontrolli läbinud. Salastatud välisteabe juurdepääsuserifikaat väljastatakse riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduses ettenähtud korras.

(6) Õiguskantsleril ei ole juurdepääsu salastatud välisteabele või riigisaladusele, mis puudutab:

- 1) salajasele koostööle kaasatud isikut;
 - 2) julgeolekuasutuse tegevuse salajasel või täiesti salajasel tasemel salastatud meetodeid;
 - 3) julgeolekuasutuse poolt teabe kogumist julgeolekuasutuste seaduse §-s 25 või 26 sätestatud viisil, kui see ei ole veel lõppenud;
 - 4) julgeolekuasutuste rahvusvahelisi ühisoperatsioone või välisriigi või rahvusvahelise organisatsiooni poolt edastatud teavet, kui teabe edastaja ei ole juurdepääsuks nõusolekut andnud.
- [RT I, 22.12.2014, 2- jõust. 01.01.2015]

§ 12. Õiguskantsleri tegevuse piirangud

(1) Õiguskantsler ei tohi ametisoleku ajal:

- 1) olla mõnes teises riigi-, kohaliku omavalitsuse või avalik-õigusliku juriidilise isiku ametis;
- 2) osaleda erakondade tegevuses;
- 3) kuuluda äriühingu juhatusse, nõukogusse või järelevalveorganisse;
- 4) osaleda ettevõtluses, välja arvatud tema enda isiklikud investeeringud ning nendelt saadavad protsendid ja dividendid, samuti talle kuuluva vara käsutamisest saadav tulu.

(2) Õiguskantsler võib tegelda teadusliku ja pedagoogilise tööga, kui see ei takista tema ametiülesannete täitmist.

[RT I 2006, 48, 357- jõust. 18.11.2006]

§ 13. Õiguskantsleri vaikimiskohustus

Õiguskantsler on kohustatud hoidma riigisaladust, salastatud välisteavet, ärisaladust ja pangasaladust ning mitte avaldama talle teatavaks saanud andmeid üksikisiku perekonna ja eraelu kohta ning muid andmeid, mille avalikustamine on seadusega keelatud.

[RT I 2007, 16, 77- jõust. 01.01.2008]

§ 14. Õiguskantsleri ametihüved

(1) Õiguskantsleri ametipalk määratakse kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seadusega.

[RT I 2010, 1, 2- jõust. 01.01.2014 (jõustumine muudetud - RT I, 29.12.2012, 1)]

(2) [Kehtetu -RT I, 29.03.2012, 3- jõust. 01.01.2013]

(2¹) [Kehtetu -RT I, 29.03.2012, 3- jõust. 01.01.2013]

(2²) [Kehtetu -RT I, 29.03.2012, 3- jõust. 01.01.2013]

(2³) [Kehtetu -RT I, 29.03.2012, 3- jõust. 01.01.2013]

(3) [Kehtetu -RT I, 29.03.2012, 3- jõust. 01.01.2013]

(4) [Kehtetu -RT I, 29.03.2012, 3- jõust. 01.01.2013]

(4¹) [Kehtetu -RT I, 29.03.2012, 3- jõust. 01.01.2013]

(5) [Kehtetu -RT I, 29.03.2012, 3- jõust. 01.01.2013]

(5¹) Õiguskantslerile makstakse iga kuu 20 protsenti ametipalgast esinduskuludeks.

[RT I, 28.12.2017, 1- jõust. 01.01.2018]

(6) Õiguskantsleril, kelle volitused on lõppenud käesoleva seaduse § 8 punkti 1 ja haiguse tõttu punkti 3 alusel, on õigus hüvitisele kuue kuu ametipalga määra ulatuses.

3. peatükk